Adrian Rezeanu

BUCUREŞTI. ETIMOLOGIE SAU GENEZĂ TOPONIMICĂ

1. Structura oiconimelor româneşti, abordată în detaliu în studiile descriptive şi normative de toponimie, presupune, prioritar, stabilirea unor particularităţi distincte, aflate într-o conexiune directă cu problematica amplă, culturală, economică, socială, istorică.

Una dintre aceste caracteristici se referă la statutul oiconimului, derivat cu sufixele **-eşti** şi **-eni**. Pentru clarificarea mecanismului transferului de nume şi de sens în cadrul acestor oiconime, în *Dicţionarele toponimice ale României. Oltenia şi Muntenia* s-a operat cu categoria „nume de grup”[1].

Concluzia introducerii acestei categorii în raţionamentul etimologic a fost aceea că toponimele provenite de la nume de grup în **-eşti** au la bază întotdeauna un nume de persoană[2].

Sufixul **-eşti**, care apare în structura numelui de grup şi al oiconimului, este „din punct de vedere semantic mai puţin cuprinzător şi ne trimite, în mod strict, la originea personală, chiar şi atunci când, sub formă de singular, este oarecum sinonim cu **-eanu**”[3].

Din acest punct de vedere, logica transferurilor de sens se poate concretiza în următoarea schemă:

Ploaie (moşul fondator) → (*n. grup* **ploieşti**) → **Ploieşti**.

2. Ca nume propriu, cu statut formal şi semantic, oiconimul circulă din aproape în aproape, de la un denotat la altul, formând o extensie derivaţională pe orizontală. Acest proces toponimic presupune un şir de ipostaze corespunzătoare la denotate diferite faţă de cel primar, marcate formal cu acelaşi nume, diferit fiind doar termenul generic.

Extensia derivaţională este condiţionată de prezenţa vecinătăţilor topografice imediate, prin intermediul cărora să se poată produce fenomenul de transgresare a numelui primar către alte denotate între care să existe un *sem* minimal comun.

[1] Vezi Gh. Bolocan, *Categoria nume de grup în toponimie*, în LR, XXV, 1976, nr. 1, p. 89–98; idem, *Formarea numelor de grup în Oltenia*, în SCL, XXXIII, 1982, nr. 2, p. 133–163.

[2] Vezi *Introducere* la *Dicţionarul toponimic al României. Oltenia*, vol. I, Craiova, 1993, p. 39.

[3] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti, 1963, p. 160.

LR, LX, nr. 2, p. 273–278, Bucureşti, 2011

BDD-A541 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:29:29 UTC)

Între denotatele de pe traiectul extensiei derivaționale există grade diferite de motivații toponimice. Pentru deblocarea raționamentului legat de motivația toponimică într-o serie derivațională amplă, considerăm motivată doar ipostaza aflată în imediata vecinătate a denotatului inițial.

Oiconimul antrenat într-o extensie derivațională pe orizontală se manifestă pe două paliere:

2.1. Oiconim reprezentând satul periurban încorporat, care, prin transfer de nume şi parțial de sens, îşi diminuează sfera semantică:

Broşteni (sat încorporat) (**1696** MȚR 129/18, **1700** RV 25/5) → *Mahalaua* ~ (**1696** MȚR 129/18, **1775** MȚR 170/11, **1798** CAT) → *Uliţa* ~ (**1844–1846** B I, **1852** B II, **1871** P I, **1898** MDG) → *Biserica* ~ (**1852** B II) → *Plasa* ~ (**1798** CAT) → *Groapa* **Broştenilor** (**1800** RV 103/1) → *Balta* **Broştenilor** (**1800** RV 103/1)[4].

2.2. Oiconim reprezentând satul primar care, paradoxal, îşi manifestă mobilitatea statică în cadrul aceluiaşi denotat, supus, succesiv, anumitor etape de dezvoltare: *sat primar → târg comercial → oraş*.

Boldeşti (*sat* – Ph) (*cr.* **1573** RÂN 13/1) (DRH VII 192–3) → *comună* → *oraş* → *moşie*.

2.2.1. Alteori, oiconimul reprezentând satul primar transgresează către unitatea administrativ-teritorială imediat superioară:

Boteşti (*sat* – Ag) (*cr.* **1576** DRH VIII 33–4, *sl.* **1579** DRH VIII 373–5) → *comună* (**1872** DTSR, **1898** MDG).

3. Distincția dintre geneza şi etimologia numelor proprii făcută de Ecaterina Mihăilă[5] priveşte *geneza* „ca mod de selectare a elementelor şi a regulilor adecvate funcției de identificare, pe care orice nume propriu trebuie să o îndeplinească”, iar *etimologia* „ca origine a numelor proprii – cuvântul (cuvintele) de la care provine” (p. 267).

[4] Siglele utilizate reprezintă: **MȚR** = *Mitropolia Țării Româneşti*; **RV** = *Mănăstirea Radu Vodă*; **1798 CAT** = *Catagrafia Poliției Bucureştilor*, 1798; **B I** = Maior Baron Rudolf Artur von Borroczyn, *Planul Bucureştilor* (1844–1846); **B II** = Maior Baron Rudolf Artur von Borroczyn, *Planul Bukureştiului* (1852); **P I** = Maior D. Pappasoglu, *Bucureşti. Capitala României*, 1871; **MDG** = *Marele Dicționar Geografic al României*, vol. I–V, 1898–1902; **COTR** = *Mănăstirea Cotroceni*; **COTR Mss.** = *Mănăstirea Cotroceni. Manuscrise*; G = C.C. Giurescu, *Istoria Bucureştilor*..., 1966; **1934 GHID** = *Bucureşti. Ghid oficial cu 20 hărți pentru orientare*, 1934; **EP** = F.B. Purcel, Ferdinand Ernst, *Plan* ..., 1791; **DUILR** = *Dicționar universal ilustrat al limbii române*, Bucureşti, vol. I–XII, 2011; **DRH** = *Documenta Romaniae Historica*; **DTSR** = I. Frunzescu, *Dicționar topografic şi statistic al României*.

[5] Vezi Mihăilă Ecaterina, *Despre geneza şi funcția numelor proprii*, în LR, XXVII, 1978, nr. 3, p. 267–272; idem, *Extensie derivativă toponimică*, în „Studii şi Cercetări de Onomastică”, nr. 7, 2002, Craiova, p. 5–10; pentru detalierea acestor procese aplicate la toponimia urbană, vezi şi Adrian Rezeanu, *Geneză şi etimologie în toponimia urbană*, în „Buletin ştiințific”, Fascicula Filologie, Seria A, vol. XVII, Baia Mare, 2008, p. 89–103.

BDD-A541 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:29:29 UTC)

În continuare, Domnia-Sa stabileşte că relaţia dintre semnul verbal primar şi referentul desemnat la nivelul numelor de persoană este „o relaţie prin *convenţie arbitrară*”, „nimic din expresia lui sonoră nu aminteşte, nu evocă, nu actualizează referentul” (p. 269).

În cazul numelor de locuri, „selectarea la nivelul sistemului primar de semne este *motivată* de caracteristicile obiectului” (p. 272).

Numele de loc, „chiar şi oiconimul” (*n.n., A.R.*) îşi dezvoltă şi în condiţiile integrării în sistemul primar de semne al limbii o realitate proprie în care relaţiile cu semnele primare verbale conturează parţial nonmotivaţii.

Detalierile făcute de Ecaterina Mihăilă în privinţa deosebirii dintre etimologie şi geneză în toponimie au însă o aplicabilitate restrânsă la toponimul primar, neangajat într-o „extensie derivaţională”. În cadrul acesteia şi în strânsă legătură cu amploarea extensiunii se produce o diminuare a legăturii dintre realitatea concretă a limbii şi realitatea motivaţională care a generat toponimul primar.

Procesul de *geneză* priveşte realitatea dintr-un şir derivaţional amplu, unde transferul neîntrerupt de nume şi de sens se produce între numele proprii şi se referă punctual la relaţiile dintre ipostazele derivaţionale din imediata vecinătate a celei primare. Cu cât o ipostază dintr-o astfel de extensiune este mai depărtată de toponimul iniţial, motivaţiile primare devin reminiscenţe semantice golite gradual de conţinut.

Astfel, extensiunea derivaţională în toponimie, cu ipostaze-nume proprii care îşi diminuează semantica până la opacitate, se înscrie în direcţia unei logici interioare, în care un cuvânt cu o dinamică permanentă „îşi pierde *comprehensiunea*, dar îşi menţine *extensiunea*”[6].

3.1. Extrapolând aceste consideraţii la grupa oiconimelor şi, în mod special, la **Bucureşti**, vom face o serie de aprecieri cu privire la originea acestui toponim, toate acestea raportându-le, de fiecare dată, la articolul-titlu **Bucureşti**, din cadrul lucrării *Dicţionarul toponimic al României. Muntenia*, vol. I.

4. Fapt îndeobşte acceptat şi promovat, oiconimul **Bucureşti**, fără a se diferenţia ipostazele derivaţionale dintr-o extensie, provine de la antroponimul **Bucur**[7]. Există şi situaţii, în care **Bucur** nederivat, apare şi toponimizat: **Bucur**, *vâlcea s.* Bughea de Sus *c.* Teişani – Ph (DTRM, vol. I, 356), precum şi **Bucura**, *poiană s.* Pruneşti *c.* Albeni – Gj; *sat, oraş* Vânju Mare – Mh (DTRO, vol. I 392).

Dicţionarele toponimice amintite mai sus au introdus în raţionamentul de stabilire a originii şi un număr limitat de ipostaze derivaţionale pe orizontală, fixându-se şi un anumit grad de interdependenţă globală între acestea, dar numai sub umbrela termenului „etimologie”.

Bucura 1. *Sat, oraş* Vânju Mare Mh. **2.** *Comună*. **3.** *Pădure*. **4.** *Baltă*. *Et.* **1.** ← *np.* **Bucura**; (**2.3.4.**) → *top.* **1.**

[6] Vezi Alexandru Surdu, *Teoria formelor logico-clasice*, Bucureşti, 2008, p. 29.
[7] Vezi Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 164.

BDD-A541 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:29:29 UTC)

4.1. Prin tradiție, **Bucureştiul** a fost inițial un sat plasat, probabil, lângă o cetate fortificată de Mircea cel Bătrân în secolul al XIV-lea. Cetatea de pe Dâmbovița „lângă care era satul începător al Bucureştilor”[8] s-a extins în secolul al XV-lea, paralel cu târgul din preajma cetății.

4.1.1. Tot prin tradiție, fondatorul **Bucureştiului** a fost ciobanul **Bucur**. Antroponimul de origine albaneză (← **bukur** „frumos”)[9] a fost legat de unii istorici[10] de numele **Radu** (← **radosti** „bucurie”), cu referire directă la domnitorul Radu cel Frumos.

Derivarea cu sufixul **-eşti** este foarte specializată, oiconimul **Bucureşti** îi denumeşte strict doar pe descendenții lui **Bucur**, care s-au impus în comunitatea sătească[11].

4.2. La nivel diacronic, dinamica unui oiconim poate fi plasată într-o extensie derivațională pe orizontală prin două modalități. Acestea privesc două direcții contrare: pe de o parte, îngustarea sferei semantice până la inabilitatea de a putea merge la sursa unei extensii, iar, pe de altă parte, amplificarea sferei semantice şi plasarea oiconimului ca ipostază derivațională cu un statut administrativ superior.

4.2.1. Prin îngustarea sferei semantice, un sat încorporat poate deveni o mahala în cadrul unității teritoriale-pivot, apoi o cale de acces etc. Această modalitate am numit-o regresivă, mergând până la relicvă şi chiar dispariția formulei marcatoare.

În Bucureşti, este cazul unei serii întregi de sate încorporate, plasate de-a lungul traiectului hidrografic al Dâmboviței:

Cotroceni (sat încorporat) (**1614** COTR 1/4, **1622** COTR 1/7, 8, **1625** COTR 1/9, **1631** COTR 1/10, **1639** COTR 1/14) → *Mănăstirea* ~ (**1671** COTR 1/26, **1679** COTR 1/27, 28, **1683** COTR Mss. 691, Suluri 7) → *Dealul* **Cotrocenilor** (**1721** MȚR 265/5, **1751** RV 58/11, **1753** COTR 24/5) → *Grădina de Vară* ~ (**1781** G 104) → *Moşia* **Cotrocenilor** (**1787** COTR 28/46) → *Drumul* **Cotroceni(lor)** (**1821** COTR Mss. 430, **1898** MDG şi azi) → *Codrul* **Cotrăceni(lor)** (**1852** B II) → *Podul* **Cotroceni(lor)** (**1852** B II) → *Palatul* ~ (reşedință oficială regală – **1882** G 159) → *Parcul* ~ (**1898** MDG) → *Cartierul* ~ (**1898** MDG, **1934** GHID şi azi);

Grozăveşti (sat încorporat) (**1492** G 255 – *Grozăveştii de Sus, Grozăveştii de Jos* – **1559** G 255) → *Codrii Grozăveştilor* (**1686** COTR 30/3) → *Podul* ~ (**1791** EP) → *Mahalaua* **Grozăveştilor** (**1844–1846** B I, **1852** B II) → *Moara* ~ (**1871** P I) → (*Cale de acces*) (**1898** MDG **1934** GHID şi azi) → (*cartier*) (azi)[12].

[8] Vezi O.G. Leca, *Dicționar istoric, arheologic şi geografic al României*, Bucureşti, 1937, p. 94.

[9] Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 164.

[10] Alesandru Peliman, *Bucur. Istoria fondării Bucureştilor*, în vol. *Primii istoriografi ai Bucureştilor*, Bucureşti, 2008, p. 205.

[11] Pentru detalierea problematicii, vezi Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 160, 161.

[12] În dinamica sa, „lanțul” derivațional pe orizontală câştigă şi pierde din ipostaze. Perimarea unora dintre ele sau apariția instantanee a altora, de exemplu, ipostaza **Hotel Bucureşti** aplicabilă parțial la extensia analizată, nu are întotdeauna cauze decriptabile toponimic.

BDD-A541 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:29:29 UTC)

4.2.2. Amplificarea sferei semantice a oiconimului, proces aplicabil la unitatea administrativ-teritorială rurală primară, este însoțită de o dinamică a redimensionării reperului oiconimic de bază, dar şi de o înlocuire a acestuia pe acelaşi spațiu cu o unitate administrativă superioară. Acest proces este presărat cu ipostaze marcate ca fiind ale „devenirii urbane”. Serii cu astfel de ipostaze pot fi identificate în cuprinsul articolelor-titlu din *Dicționarele toponimice ale Olteniei şi Munteniei*.

Pentru **Bucureşti**, DTRM (vol. I, 356) dă numai secvențele *municipiu, oraş, regiune*, pornindu-se de la premisa preeminenței formelor istorice atestate în stabilirea ipostazelor derivaționale. Din punct de vedere al originii se operează doar cu formula „etimologie”, iar raționamentul include numele de grup **bucureşti** (de la *np.* **Bucur**) pentru *oraş*, iar *municipiul* şi *regiunea* depind de „etimologia” *oraşului*.

4.3. Plasat la nivel lexicografic, termenul „etimologie” este definit ca: **1.** ramură a lingvisticii care studiază originea cuvintelor unei limbi. **2.** explicația istorică a formei şi a sensului unui cuvânt (DUILR, Bucureşti, 2010, p. 110).

Pentru clarificarea definiției adăugăm: **1.** originea cuvintelor comune ale unei limbi; **2.** originea acelor nume proprii, antroponime şi chiar toponime primare, care provin din cuvintele comune ale limbii.

4.4. Refăcând întregul traiect al extensiei derivaționale pe orizontală în sensul menționat la **4.2.2.**, diacronia oiconimului **Bucureşti** se prezintă astfel:

bukur → Bucur → (*n. grup* **bucureşti**) **→ Bucureşti 1.** *sat* **→ 2.** *cetate* **→ 3.** *târg* **→ 4.** *oraş* **→ 5.** *municipiu* **→ 6.** *regiune* ...

În această extensiune cvasicompletă, ipostazele **1., 2., 3.**, chiar dacă sunt purtătoarele unor nuanțe vetuste, totuşi, făcând parte dintr-un lanț derivațional, reprezintă verigi indispensabile ale raționamentului toponimic. De aceea absența lor din cuprinsul articolului-titlu **Bucureşti** din DTRM nu se justifică.

4.5. Abordând *stricto senso* noțiunea „etimologie”, o putem aplica numai la nivelul decriptării originii antroponimului **Bucur** (← **bukur**). Numele de grup **bucureşti** reprezintă o creație teoretică, prezentă în raționamentul toponimic doar ca instrument de lucru. Explicația unei asemenea categorisiri se găseşte în poziția adoptată la secvența „etimologie” din DTRM, unde numelui de grup i se adaugă suplimentar numele propriu de la care acesta derivă.

4.6. Decriptarea ipostazelor atestate documentar **1., 2., 3., 4., 5., 6.** necesită explicații suplimentare şi o încadrare adecvată. La aceasta contribuie atât procesul de motivație toponimică cât şi caracterul specializat al extensiei în care apare, în acest caz, oiconimul **Bucureşti** (vezi **4.2.2.**).

4.6.1. Ipostaza **1.** (*sat*) se motivează ca geneză prin antroponimul **Bucur**, admițând faza teoretică intermediară a numelui de grup. De la ipostaza a doua, *cetate*, dispare antroponimul **Bucur** ca etimon motivațional, abordând logica genezei toponimice, cetatea nu s-a format în jurul descendenților lui **Bucur** ci a preluat oiconimul gata format din ipostaza *sat*, aflată aproximativ în imediata vecinătate teritorială a satului primar.

BDD-A541 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:29:29 UTC)

4.6.2. De la ipostaza a treia, *târg*, admitem suprapunerile de sfere semantice sub forma cercurilor concentrice. Târgul comercial medieval **Bucureşti** poate fi încadrat structural în categoria „târgurilor domneşti", în care sistemul reperelor dominante inițiale precum şi denominația tramei stradale s-au format în jurul şi sub influența **Curții Vechi Domneşti**. Această suprapunere se fundamentează şi pe cvasiunicitatea teritorială de bază în care au evoluat toate ipostazele derivaționale ale oiconimului **Bucureşti**.

Între ipostazele **2.** şi **3.** au intervenit la nivel denominativ şi oiconimele rurale reprezentând satele periurbane încorporate, care au dilatat sfera semantică a ipostazei *târg* şi au diversificat-o.

4.6.3. Motivația toponimică de-a lungul acestei extensii derivaționale s-a diminuat gradual şi este individualizată prin microsensuri speciale având în vedere remodelarea unităților administrative pe acelaşi teritoriu.

5. În decriptarea semantică a tuturor ipostazelor derivaționale în care este implicat oiconimul **Bucureşti** nu putem vorbi de etimologie, ci numai de o înlănțuire la nivel de geneză, în care participă două nume proprii, **Bucur** şi **Bucureşti**, acesta din urmă fiind raportat la diferite denotate. Diferențierile notabile dintre aceste ipostaze apar numai la nivelul motivației toponimice.

5.1. Secvența *sat*, în forma arhaică, raportată la fondatorul tradițional **Bucur** (→ **Biserica lui Bucur**) este singura din această extensie care se individualizează drept motivată. Ipostaza *oraşul*, de exemplu, nu este legată de **Bucur**, ci, în ordinea atestărilor, de *cetate* sau *târg*, iar din punct de vedere al structurii de **Bucureşti** (*sat* primar). Putem vorbi de o înlănțuire de ipostaze derivaționale, dar, în acelaşi timp, prin amploarea acestei extensii, *se pierde gradual şi nuanțat din motivația inițială*.

6. Deşi paradoxal, având în vedere şi notorietatea acesteia, sintagma „**Bucureşti**, oraşul lui **Bucur**" este neavenită pentru un profesionist. Geneza acestui oiconim implică refacerea întregului lanț derivațional, iar plasarea justificată a ipostazei *oraş* pe un cerc concentric depărtat față de ipostaza inițială, *sat*, marchează accentuarea nemotivației.

BUCAREST. ETYMOLOGIE OU GÉNÈSE TOPONYMIQUE

(*Résumé*)

L'article présente quelques aspects sur l'origine de l'urbanonyme Bucarest, placé dans une extension dérivative.

Les conclusions se réfèrent au fait que le nom de la ville de Bucarest – extrait d'une telle extension – ne peut pas être encadré dans un processus direct d'étymologie.

Cuvinte-cheie: geneză toponimică, extensie derivațională.
Mots-clés: génèse toponymique, extension dérivative.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

BDD-A541 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:29:29 UTC)